

NÉMETH GÉZA

Búcsú Ázsiától – Indonézia

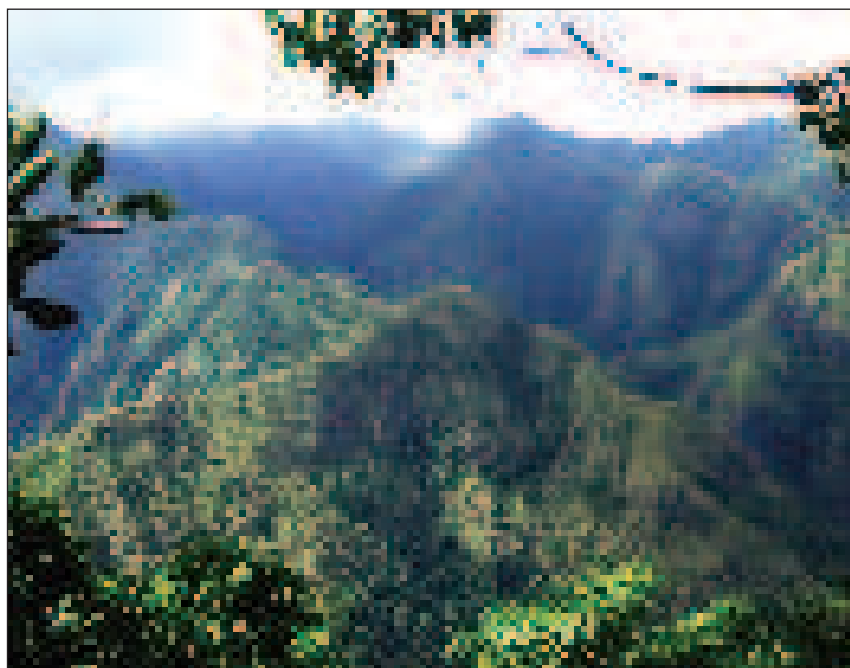
Második rész

Indonézia maga a bőség zavara. Ha már „letudtuk” Jáva javát, Balit, Celebeszt (a töredékét), még mindig ott van a hatalmas Szumátra, állatban, növényben egyaránt gazdag őserdeivel, a földrengető Toba vulkán maradványaival, a Szundasorosban a Krakatau aktív maradványaival, a nemkülönbön hatalmas Kalimantan (Borneó indonéz fennhatóság alatt álló részével). És ezek csak a nagyobbak. Jávatól keletre sorakoznak a *Kis-Szundaszigetek* (helyi nevén *Nusa Tenggara*), melynek tagjai, kicsik és nagyobbak egyaránt, vonzó célpontok. Csábító például a Balival keletről szomszédos Lombok a 3700 méter magas Rindzsani-vulkánnal és pompás krátertavával, Sumbawa a nemkülönbön hírhedt pusztítóval, a Tambora-vulkánnal, és még tömérdek apró földdarab. Számunkra azonban a legcsalogatóbbnak *Flores* tűnt, úgyhogy egy újabb, Balin eltöltött éjszaka után már repültünk is. Új típust avattam saját „gyűjteményemben”, egy kínai gyártmányú MA60-as turbópropelleres gépet, a számomra szintén új Merpati légitársaság flottájából, melyből két ilyen gép már lezuhant (a Merpati meg tavaly csődbe ment). Indonéz légitársaságokkal repülni nem kimondott életbiztosítás, többségük ki van tiltva az Európai Unióból.

Florest három repülőtér köti össze a szigetvilág többi tagjával, mi *Labuan Bajo*-ba, a legnyugatabbira érkezünk, ide a leggyakoribbak a járatok. Kis halászfaluként kezdte, most kis turistaközpont (ránézésre pár ezer lakossal), amit annak köszönhet, hogy innen érhető el a legkönnyebben Komodo (a parányi és roppant csúf reptér is ezt a nevet viseli), az óriási varánuszairól legendássá lett sziget. Nekünk azonban egyelőre egészen más az úti célunk: a Kelimutu vulkán és annak híresen szép krátertavi. Útitársam, Bálint azonnal vad alkudozásba kezd autóbérlés ügyében – és ismét sikerrel, pedig a „gazda”, aki szemlátomást több kocsi is futtat, a bőrt is le akarta nyúzni rólunk. Megtudjuk, hogy a Kelimutu kétnapnyi autóútra van a várostól, úgyhogy négy napra kérjük a kocsit, persze, most is sofőrrel. Két nap egy ilyen, viszonylag kis szigeten (13 500 km²)? Mihelyt elhagyjuk a keskeny parti síkságot, máris kiderül, miért.

Az indonézek által Trans-Flores Highway-nek nevezett út nagyjából 700 kilométer hosszan húzódik a sziget két végpontja között, ennek majdnem a felét kell megtennünk. Nagyon hamar emelkedni kezdünk, először úgy 500, majd 1000 méter körüli magasságba és az út nagy részét ettől kezdve majdhogynem szintben tesszük meg. A gond nem is a távolsággal, vagy az út mi-

Ruteng városkában kénytelenek vagyunk tanyát verni éjszakára. Allítólag izgalmas, a valóságban viszont elég satnya piaca borzalmas bűzével elég hamar elűz, normális gyümölcshöz sem jutunk, pedig az ebéd – nos, az ebéd már megint *nasi goreng* volt valahol út közben, egy csárdafélében. Ez nagyjából afféle éték, mint a kínai „sült rizs”, és keletkezése is hasonló gyökerek-

Erősen tagolt domborzatú floresi táj

nőségével van, hanem azzal, hogy gyakorlatilag nincs száz méteres egyenes szakasza. Egyik kanyar követi a másikat. Még szerencse, hogy gyér a forgalom. Nem is értem, hogy fiatal sofőrünk hogyan nem szédült ki a kormány mellől, mindenesetre elég gyakran tartottunk pár perces pihenőket, mert az út csakugyan nagyon igénybe veszi a szervezetet. Látnivaló egyelőre kevés akad, nem mintha nem lenne, de olyan sűrű az erdőség, hogy nincs hol és hová kilátni. Annyi azért a nyiladékokból feltűnik, hogy a gerincről lenézve a táj nagyon tagolt, nagyon zöld, és a kőzeteket igen erősen marmaja az erózió.

A késői indulás miatt elég hamar, már

re vezethető vissza. Ázsiában, ugye, szinte mindenhol a rizs az alapétel, a bendőtömő. Megfőzik, és kész. Ha van hús, hal, zöldségféle, a rizs csak a bónusz, azt mindig az étkezés végén fogyasztják el, nem köretként. Na de mi legyen a maradékkal, valamint az egyéb maradékokkal, úgy mint kisebb-nagyobb húscsapatok, tojás, zöldségféle? Keverjük össze mindezt, kis olajon süssük át sok fokhagymával, öntsük nyakon szójaszósszal, hogy az esetleges mellékízeket elvegye, és lehet felszolgálni. Tésztás változata a *mie goreng*. A vidéki indonéz éttermekben mindenütt kapható, sőt gyakran csak ez. Ha egy szakács nagyon neki-durálja magát, akár remekművet is alkothat

e néven, ámde ilyesmit nekünk nem sikerült kifogni. Szállásunk viszont olyan elsőrangú volt, akár egy jobb fajta amerikai motel (vacsora szupermarketből, poharas kínai tészta leves, forró vízzel életre keltve), ráadásul

azt nézünk meg, azt fényképezünk, amit csak akarunk. A házak egy hosszú központi térség két oldalán sorakoznak. Valamennyi fából épült és zsúptetős, legalábbis mi így neveznénk, és a házak bejáratát – akár-

meg az európaiaké, azért köszönőviszonyban sincs egymással. Ugyanúgy fuzionált az animista, ősi hitvilágukkal, mint a katolicizmus oly sok más helyen is a világban, viszont a gyerekek missziós iskolába járnak.

A Ngadákat, akiknek egyébként saját nyelvük is van, csak áttételesen érintette meg a XXI. század. Errefelé nincsenek parabolaantennák, hovatovább villany sincs, kutat sem láttam, viszont leszoktak a népviseletükről (ha volt is nekik), gyerektől az idősökig nyugatról származó second hand ruhaféléket viselnek. A teraszozott lejtőkön rizst, kukoricát, zöldséget, gyümölcsöt termesztenek, és a jelek szerint hasznosítják a bételpálma termését, a bételdiót. A magot szeletekre vágják, mézporral, különféle fűszerekkel bétellevelbe tekerik és rágják. A nyál hatására bizonyos, enyhén kábító hatású anyagok szabadulnak fel, valamint egy vörös színezőanyag, amitől feketék lesznek a fogak, a köpet (mert bizony kiköpik) pedig piros, mintha fogínyvérzésük lenne. A faluban fogyasztót nem láttam (Ázsia más helyein annál többet), talán cserélik, eladják. Láttam viszont egy asszonyt, amint szövőkerettel szőtt. Szinte pontosan ugyanúgy, ahogy Mexikóban, vagy Burmában, pedig kizárt, hogy összebeszéltek volna.

Nem messze innen 2100 méter magasan emelkedik a szemmel láthatóan tevékenyebb *Ebulobo* rétegvulkán. Lávakibocsátással járó kitörése utójára 1941-ben volt, viszont a csúcsrégió környékén szabad szemmel is láthattuk a kiáramló „füstöt”, ami persze nem füst, hanem gőzök, gázok.

Késő délután elérjük a sziget déli tengerpartját és Ende városát, ám a nomen est omen itt nem jön be, hol van még innen az igazi „Ende”. Bár csak bő 60 kilométer innen Moni falu, a Kelimutu-túrák kiindu-

Bena, a Ngada etnikum leglátogatottabb faluja

olcsó is. Vendéget magunkon kívül alig látunk. Itt említem meg, hogy sofőrünk – de erre igazából már csak a visszainduláskor döbrentünk rá – minden alkalommal, amikor megálltunk enni, csak teát ivott. Azt hittük, vesz magának valamit, aztán amikor nem vagyunk ott, megeszi. Hát nem. A szerencsétlen úgy jött el otthonról, hogy talán csak benzinpénzt kapott a gazdától (az utolsó tankolást már így is mi előlegeztük meg), csak pár ezer rupiát hozhatott magával saját célra (ez nagyon-nagyon kevés) alighanem éhezett, és ráadásul a kocsiban aludt. A felismeréstől kezdve viszont szépen megettetük, nasi gorenget kapott, akárcsak mi.

Másnap, szép napos időben már messziről látszott a 2245 méter magas *Inerie vulkán* szinte tökéletes, piramisszerű, andezites kőzetekből felépülő kúpja; a rétegvulkánok általában ilyenek, ha el nem csúfítják önmagukat; itt is esett némi csorba a csúcsrégió tökéletességén. Legutóbbi kitörését nagyjából 10 ezer évvel ezelőtre teszik. Aztán 2000-ben, csekély aktivitást követően, egy tó jelent meg a kráterében, s vize piros színt öltött. Wawomudhának nevezték el. Persze, erős kísértést éreztünk, hogy megnézzük, de még vezetővel is jó félnapos program, nekünk pedig speciel erre nem volt fél napunk.

A hegy alsó lejtőin a mintegy 60 ezres *Ngada* etnikum falvai sorakoznak. A leglátogatottabb *Bena*, úgy pár százan lakhatják. Persze, itt is van belépődíj, de megéri,

csak a celebeszi toradzsáknál – itt is áldozati bivalyszarvak, állkapocsontok díszítik. De nem is ezek legérdekesebbek, hanem a lakóépületekhez erősen hasonló építmények. Az egyik a ngadhu, úgy 3 méter magas, faragott farúd, amit esernyőszerű kúpos tető borít, a másik a bhaga, mely úgy néz ki mint egy miniatűr ház. Mindkettő az ősök jelenlétét jelképezi; előbbi „férfi”, a másik a „női” ősök emlékére épült. Közöttük látni még embermagasságú különös megalitokat, melyeknek eredete és rendeltetése elég bizonytalan, de ezek is az elődökkel kapcsolatosak, amolyan síremlék-félék. De ha már síremlék... Nemigen láttam még olyan települést, melynek központi térsége egyben temető is. Márpedig itt, esetenként a megalitok mellett-között friss sírok is vannak, méghozzá keresztrel. A Ngadák ugyanis keresztények; holland misszionáriusok térítették meg őket a XX. század elején (furcsa mód ennek ellenére nem protestánsok, hanem katolikusok). S hogy efelől kétségünk se legyen, a falu végén oltárszerű kis barlang látszik, Mária szobrával, karján a Kiszézzussal. Persze, az ő kereszténységük,

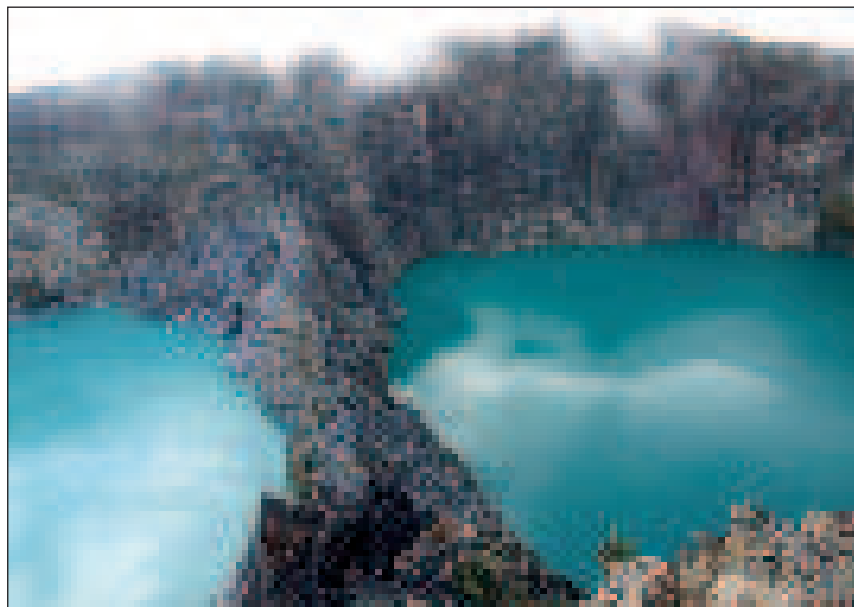

Kis csibészek a faluban

lópontja, jó két órába kerül, mire a vak-sötétben a még eddiginél is pocsékabb és kanyargósabb úton feljutunk. A szálláshelyekről hajnali négykor indulnak terepjár-

rők az igazából nem is magas (1640 méter) vulkánperem felé, s a parkolóból már csak negyedórát kell gyalogolni, hogy napkelte előtt meglássuk – a nagy semmit. Igazából nem semmi, mert a felkúszó nap fényében egyre színesedő táj önmagában is lenyűgöző, csak éppen a lényeg nem látszik: a három krátertő.

A vulkán első leírása 1896-ból, egy francia természettudós naplójából származik (ami egyben arra is utal, hogy elég későn jutott el ide a nyugati civilizáció), az első tudományos felméréseket pedig egy holland geológus, Kemmerling végezte a múlt század húszas éveiben. Flores mellőzését az is jól mutatja, hogy még elfogadható, bár erősen elnagyolt térkép is csak 1972-ben készült róla.

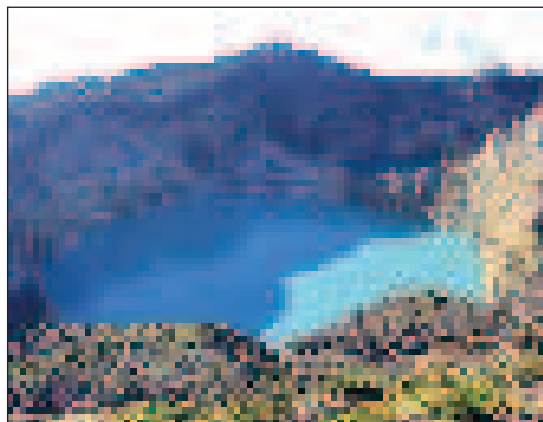

A két ikerkrátert elválasztó gerinc

Mindemellett a helybeliek régóta szentként tisztelik, úgy vélvén, hogy a környékbeli emberek itt valami gonoszsgót követek el, meghaltak és ennek lehet köze a színek változásához.

Mert hogy a tavak, túl azon, hogy káprázatos látványt nyújtanak, arról váltak híressé, hogy különböző színűek, ráadásul e színeket időnként, ám mindenféle rendszer nélkül változtatják. Az egyik, a *Tiwu Nuwa Muri Fai* (fiatal férfiak és lányok tava) mérete 430x300 méter, a víztükör 100–150 méterrel van a kráterperem alatt, ennek megfelelően mélysége is változik (150 és 200 méter között). Színe általában zöld, vagy mondjuk így, türkiz. 1995-ben beleesett egy holland turista, testét sosem találták meg. A mentőcsapatok 0,6-ös pH-értéket és 37 fokos hőmérsékletet mértek (de általában hidegebb). A holland kutató annak idején fumarólatevékenységről is hírt adott a peremről, ilyennek azonban azóta nyoma

sincs. A víz alatt viszont élénk hidrotermális aktivitás lehet, ami keveri a vizet. Időnként elemi kén kerül a felszínre, ami a krátertő egyik oldalán gyűlik össze. Vize sós-savas és hideg, üledékeiben feltehetően rézben gazdag ásványok vannak. A tőle csak egy keskeny kráterfállal elválasztott *Tiwu Ata Polo* (kb. elvarázsolt tó) 400x330 méteres, vagyis nagyjából ugyanakkora méretű és a jelek szintén erős víz alatti hidrotermális aktivitásra és keveredésre utalnak. A víz pH-ja 1,8. Esős évszakban számottevő meny-

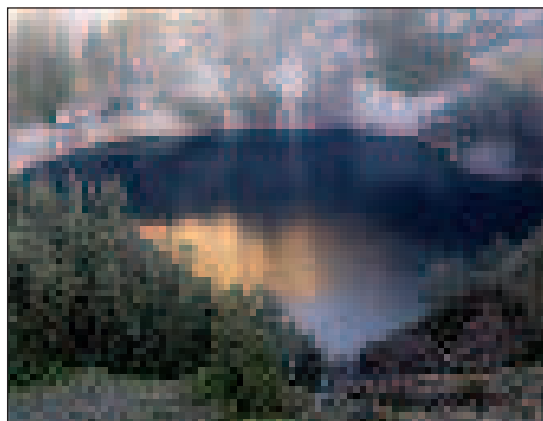
A Kelimutu Tiwu Nuwa Muri Fai nevű krátertava

A legnyugatabbi (azaz nekünk háttal eső) tó a *Tiwu Ata Bupu* (az öreg emberek tava) nevet viseli, mérete 360x260 méter, és a leírások szerint kék vízü, pH-ja 3,2. Ehhez képest mi hajnalok hajnalán feketének láttuk, s csak napkelte után vette föl eredeti színét. Valójában kráter a kráterben; egy nagyobb vulkáni kráter bezökkent mélyedésében ül, falai nagyon meredek. Vize savas, szulfátos és a három tó közül itt a legcsekélyebb a felszín alatti gázutánpótlás. Oldalain, közel a vízvonalhoz gipszkiválások vannak.

A trópusokon gyorsan kel a Nap, a látvány pillanatról pillanatra változik. Eleinte mi magunk is a felhőzetben állunk, aztán nagyon-nagyon lassan tisztulni kezd az ég, a felhők alánk kerülnek és a krátertavak, ahogy a nap megsüti a víztükörüket, megmutatják valódi színüket. Úgy 80–100-an lehetünk a tetőn, s ilyeneket hallani: ah, óóó, húúú stb. Ez is megvolt.

Két nap vissza (egy éjszakai megállással), Labuan Bajo-ba. Mit tagadjam, nagyon untuk. Nálunk jobban csak szegény sofőrünk. És még szállást is kell keres-

nyiségű törmelék kerül bele a kráterfalakról, ilyenkor a színe vöröses-barna. A kráterfalakat egyébként összetömörödött vulkáni hamu és lapilli alkotja, melyek freatikus (túlhevített kőzetek repedéseibe bekerülő víz gőzzé válásakor bekövetkező) kitérősek során keletkeztek. Megjegyzem, mi a viszonylag száraz időszakban jártunk ott és a két ikertő színe semmiben sem különbözött egymástól, azaz kékeszöldek voltak. A köztük levő keskeny gerinc általában 35 méterrel magasodik a tavak tükre fölé, de a korábbi leírásokat és a mai tapasztalatokat összevetve magassága erodálódott. Arra mutató jel is van, hogy a *Tiwu Ata Polo* feltehetően (legalább egyszer) túltöltkezett és vize kicsordult.

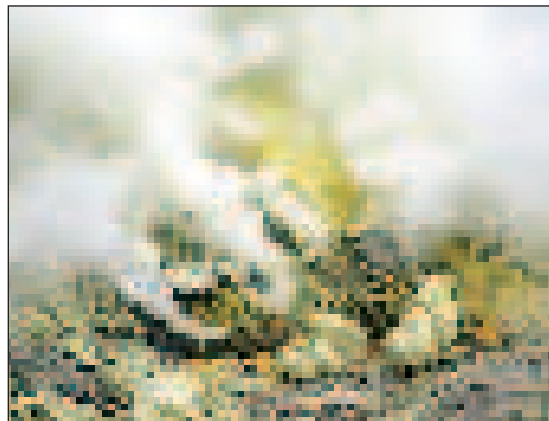

A *Tiwu Ata Bupu* krátertő

nünk. Az előre kinézettről kiderül, hogy elég vacak, keressünk másikat. Megállunk egy szemmel láthatóan vadonatúj hotel előtt, kissé messzebb a belvárostól.

Én be se mernék menni. Bálint akcióba lép. Mennyi a szoba két főre egy éjszákára? 100 dollár. Bálint harsányan felkacag: az sok, legyen 50. Ne már, menjünk innen, ennyiért soha nem adja oda, morgok. A kínai recepciós (merthogy a hotelt egy kínai vállalkozás építette) is elmosolyodik, talán kínjában. És ekkor jön a szokásos szöveg. Sokat mondok, ha Bálint 1500 szót tud angolul (viszont beszél még kb. hat másik nyelven), de ezt a keveset mesterien használja. Kis haszon magának, kis haszon nekünk – általában ez a varázsige, de ide most több kell, s erre jön a levezetés, vaslogikával. Nézzze, a hotel szinte teljesen üres. Ha megkapjuk a szobát 50-ért, keresnek 50 dollárt, de ha nem adja ki, nem keresnek semmit. Mondanom se kell, pár perc múlva már be is költözhattünk vadonatúj, erkélyes (igaz, nem pont tengerre néző, de ki bánja) szobánkba, amit előttünk még soha senki sem lakott, ráadásul még reggelit is kaptunk.

De mit fogunk csinálni a távolról sem kies Labuan Bajo-ban? Az alvásban kívül természetesen semmit. Reggel irány a kikötő és kellemes meglepetésünkre tényleg megtaláltuk a két fickót, akikkel napokkal korábban letárgyaltuk a *komodói* hajóutat. Hajónak éppenséggel nem nevezném, elég rozoga motoros fábárka volt – mint mindegyik a környéken. Útikönyvünk felhívta a figyelmet, hogy legalább a mentőmellények meglétét ellenőrizzük le. Megvoltak. Igazából nem is Komodóra, hanem a jóval közelebbi *Rincára* (ejtsd: rincsa) mentünk (utóbbira 2, előbbire 4 óra az út, csak oda), természetesen azért, hogy megnézzük a Föld legnagyobb gyíkját, a *komodói „sár-*

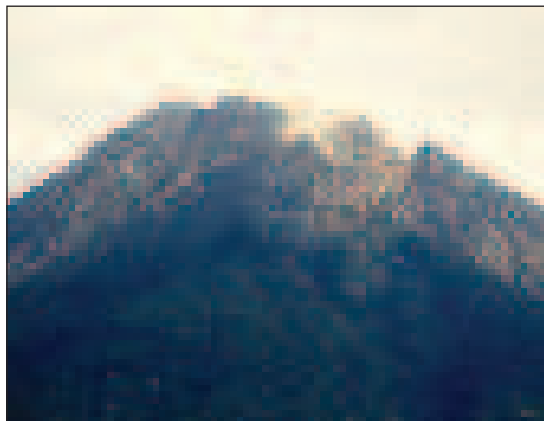

A Kawah Ijen kráteraljzatán dől a kén

kányt”, vagy varánuszt. Komodo Rincával és Padarral, valamint jó néhány kis szigettel együtt nemzeti park és a világ hét új természeti csodáinak egyike (de tényleg),

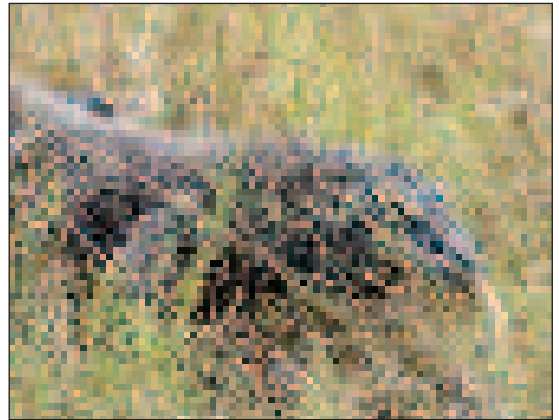
szárazföldi területe mintegy 600 négyzetkilométer. Először is fizetünk nemzeti parki belépőt, aztán fizetünk egy hivatásos kísérőt. Hogy a látogató ne távozzon elégedetlenül, biztos, ami biztos, már az épület elé vezényelték néhány sárkányt, nyilván kellően jóllakotva, leszedálva, tudom is én, de nem műanyagból voltak, az biztos.

A komodói varánusz legnagyobb példányai 3 méter hosszúra is megnőnek, a legnagyobbak súlya eléri a 70 kilót is. Az izolált gigantizmus „termékei”, vagyis rajtuk kívül nincs olyan ragadozó a környezetükben, mely elfoglalhatta volna az ökológiai fülkét a szigeteken,

Az Ebulobo vulkán füstölgő csúcsrégiója

ahol felmenőik éltek. Az indonéz szigetvilágban, illetve Ausztráliában létezett egy varánuszféléket is magában foglaló megafauna, ám annak képviselői a pleisztocén végén kihaltak. Ausztráliában találtak 3,8 millió évre datált fossziliákat, melyek igen hasonlóak a komodói sárkányhoz, csak kisebbek voltak, úgyhogy az újabb feltevések szerint már ott kifejlődtek, mielőtt elterjedtek volna a szigeteken. Ma a kis szigeteken kívül csak Floresen fordulnak elő, de ott a testméretük hosszú idő óta nem változott. Így aztán, ahol nem akadt vetélytárs, szép nagyra nőttek. Mindenféle állatot megesznek, gerinctelenekeket éppúgy, mint madarakat vagy emlősöket. Fő fegyverzetük nem a fogazat, hanem az alsó állkapocs táján levő két mirigy, melyek többféle mérgező fehérjét is termelnek. Ezeknek a biológiai

Egyetlen komodói varánuszom a természetben

jelentősége még nem egyértelműen bizonyított, ám e mirigyek véralvadást gátlót is kiválasztanak. Persze, a fogaik sem elhanyagolandók, mintegy 60 van belőlük, 2–2,5 centi hosszúak, bár ezeket szinte teljesen befedi a fogínyük. Ez viszont táplálkozás közben gyakran felszakad, ideális táptalajt kínálva a szájukban élő baktériumoknak. Ezek gondoskodnak az áldozat lassú, de biztos pusztulásáról. Láttam olyan dokumentumfilmet, melyben a sárkány megmarta egy bivalyt a dagonyázóhelyén, és ott őrizte a zsákmányt, míg az nagyjából egy napi kínszenvedés után elpusztult. Akkor aztán elkezdte enni, no persze, a dögszagra egyből előtermett még három-négy példány, azokkal osztozott. Szinte hihetetlen, de a saját testsúlyának kb. a 80 százalékát is képes megenni egy ültő helyében.

Hatalmas darabokat harap ki áldozatából, addig csócsálja, míg le nem tudja nyelni, aztán kihever a napra, hogy felgyorsítsa az emésztését. A komodói varánuszról az a közkeletű vélekedés, hogy dögöt eszik, de bizony emellett vadászik is. Szarvasra, vaddisznóra, mikor mi akad. Nemcsak a szájával kapja el őket, hanem hatalmas és erős farkával (a testhosszának nagyjából a fele) is képes ledönteni nagyobb termetű zsákmányállatot. Mint mindegyik varánuszfélének, a komodóinak is csak egy hallócsontocskája van, a kengyel, úgyhogy annyira rossz a hallása, hogy eleinte süketnek hitték, de a látásával sem büszkélkedhet. Annál jobb az íz- és a szagérzékelése (főként a villás nyelve révén); 4–8 kilométerről is kiszimatolja a dögszagot.

A párzást hosszú csaták előzik meg a hímek között. A nőstény október táján rakja le átlagosan 20 tojását, zömmel az ásótyúk dombszerűen kialakított költőhelyére, a föld alá. A kicsik 7–8 hónap után kelnek ki. A nőstény addig őrzi a tojásokat, közben semmit sem eszik, a farkában

felhalmozott zsirtartalékot éli fel. Az első érdekesség, amit vezetőnk megmutat, egy ilyen dombocska, de hozzáteszi, hogy a sárkányok időnként kamu költőhelyeket is kialakítanak, megelőzendő, hogy saját fajtársaik felzabálják a tojásokat.

Európában nagyon későn, csak 1910-ben szereztek tudomást a létükről, egy holland gyarmati tisztviselő leírása nyomán. 1927-ben viszont már a londoni állatkertben mutogattak két példányt. Ami azt illeti, nekünk se kellett volna tízezer kilométert utaznunk a látványért, hiszen pár éve már a pesti állatkertben és a nyíregyházi állatparkban is megtekinthetők. Na persze, más az élőhelyén látni. Rinca aránylag kis sziget (200 km²), meglehetősen kopár, kis erdőfoltokkal, lakossága alig ezer fő, viszont nagyjából 1300 sárkány otthona. Alig egy-két óras gyaloglás után pillantjuk meg az első közeli példányt, a száraz fűben ballag felénk zavartalanul. Úgy másfél-két méterre közelítem meg, aránylag elfogadható fotó végett, közben kísérőnk folyamatosan kíséri a szemével és keze ügyében egy erős villás bottal, mellyel szükség esetén távol tarthatja tőlünk. Turistát tudtommal még nemigen támadtak meg, viszont itt Rincán már előfordult, hogy berándultak a faluba és – nyilván zavarukban – megmártak néhány embert. Ilyenkor nagyon sürgős orvosi ellátás szükséges, mert a marás akár halálosan fertőző is lehet.

És mit fogunk csinálni maradék két napunkon Balin? (Meglehet, buta kérdés ez másnak, ám mindketten töltöttünk már ott némi időt.) Ezt Bálint vetette fel még Floresre indulásunk előtt. Mire én: kifekszünk Kuta Beachen a homokra, döglünk, közben jókat eszünk-iszunk. Na, azt már nem. És milyen messze van Jávan a Kawah Ijen vulkán? Nem is tudom, nézzük meg térképen. De hát ez nincs is messze! Így történt, hogy már előre kocsit béreltünk, amibe nyomban be is ültünk, mihelyt kétórás késéssel leszálltunk Denpasarban. Este lett, mire átvergődve a hétvégi bali csúcsgalmon, majd átkelve a kompon Jávara megérkeztünk egy városba, ahol az éjszakát töltöttük, előre megbeszélte szálláson, magánháznál. Ezt szeretem többek között Ázsiában. A világon mindent el lehet intézni, meg lehet szervezni. A sötét hajnalon már várt bennünket egy dzsip (előző este beszervezve, árban megalakodva), amivel úgy két óra alatt, zömmel egy szörnyű útszakaszon odaértünk a híres vulkán derekáig. Hogy miről híres? Arról, hogy gyönyörű, ám ha-

Ez a legjobb, amit a krátertóból sikerült kihoznom (A szerző felvételei)

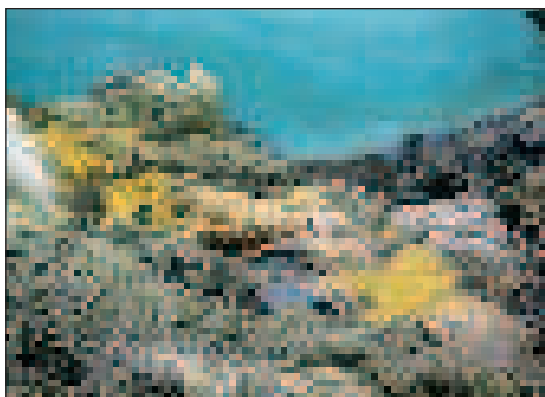
lálós krátertava partján bányásszák szerencsétlen helyi emberek a termésként, és a vállukon átvetett rúdon lógó két bambuszkosárban 70–80 kilós teherrel 300 métert másznak felfelé gumipapucsban a köves ösvényen, esetenként 60 fokos emelkedőn, majd még 3 kilométert gyalognak az átvevőhelyig. Hajnalban, sötétben kezdenek, naponta kétszer teszik meg ezt az utat, és ezzel keresnek kb. napi 12 dollárnak megfelelő rúpiát. Ám azt a ként előbb ki is kell bányászniuk. A fumarólákból ömlő kénes gázokat kerámiaacsovekbe vezetik, melyekben pirosas színű, folyékony kénné válik, az pedig igen hamar megszáradul és megsárgul. Ezt a ként darabokra törik és a kosarakba pakolják. A mintegy kétszáz munkás mindenféle védőfelszere-

resnek, mint a környékbeli parasztok, de nagy árat fizetnek érte. Az öregkort talán egyikük sem éri meg.

Reggel nyolckor már fönn állunk a kráter peremén, nagyjából 2300 méteres magasságban, és a gomolygó felhőzetben és gáztengeren kívül semmit sem látunk. A 720 méter átmérőjű, 200 méter mély, erősen savas, türkizszínű krátertóból megmérték a víz pH-értékét; 0,5 volt. Jó másfél órája állodogalunk magunkban a nyirkos hidegben, amikor először kezd felderengeni valami a tóból, de korai az öröm, újból befelhősödik. És ez így megy még egy óra hosszat. Néha legalább a belső kráterfalakat látni lehet; eróziós barázdák szabdalják mindenfelé. Aztán kitisztul – bár nem teljesen –, így látjuk, hogy ömlik ki a kén a csöveken, és néhány ember téblábol ott, ahol máskor a kénbányászok dolgozni szoktak. Ma nincs kitermelés, talán némi aktivitást észleltek. A lentiek meg bizonyára kutatók. Eszünk ágában sincs lemenni. Közel háromórás várakozás után végre annyira kitisztul az idő, hogy sikerül néhány elfogadható képet készítenem a tőről is. Hát, ez is megvan.

Még aznap visszatérünk Balira, Kuta Beach-re, ahol ismét sikerül egy egészen jó szállodát kifognunk. Csak másnap este indul a gépünk, körülnézünk az immár teljesen nyugati igényekre átszabott kisváros főutcáján meg a strandon. Egy perctem sem „döglöttük” a parton. Mondhatom, jobb volt a vulkánokon.

Ez volt (a Közel-Keletet nem számítva) a tizennyolcadik, és egyben utolsó ázsiai utazásom.

Itt szokták végezni a kénkitermelést

lél nélkül dolgozik (hacsak az arcuk elé kötött kendőt nem tekintjük annak) – a pokol kapujában. Lényegesen jobban ke-